

جایگاه زن در آثار

محمد باقر میرزا خسروی، مهشید امیرشاهی،

علی اشرف درویشیان و منصور یاقوتی

نویسندگان:

افسانه آمنگی

وحید مبارک

سرناسه	:	افسانه آهنگری، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور	:	جایگاه زن در آثار محمد باقر میرزا خسروی، مهشید امیرشاهی، علی اشرف درویشیان و منصور یاقوتی / نویسندگان: افسانه آهنگری، دکتر وحید مبارک.
مشخصات نشر	:	کرمانشاه رایان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۱۰ص: مصور (رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۹۶۱۹۰-۶-۱
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا.
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	زنان در ادبیات
موضوع	:	Women in literature
موضوع	:	داستان های فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد.
موضوع	:	Persian fiction -- 20th century -- History and criticism
شناسه اف	:	مبارک، وحید.
رده بندی کنگ	:	PIR ۴۰۰۹/۹۱۹ ۱۳۹۸
رده بندی دیویی	:	۸۴ ۰/۰۰۸۳۵۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۵۶۶۱

جایگاه زن در آثار محمد باقر میرزا خسروی، مهشید امیرشاهی،
علی اشرف درویشیان و منصور یاقوتی

- نویسندگان: افسانه آهنگری، دکتر وحید مبارک
- ناشر: رایان
- صفحه آرا: مریم کرمی
- طرح جلد: الهام کریمی
- نوبت چاپ: اول
- تیراژ: ۱۰۰۰
- تعداد صفحه: ۱۱۰ص.
- قطع کتاب: وزیری.
- قیمت: ۲۶۰۰۰۰ ریال.
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۱۹۰-۶-۱

همه حقوق چاپ برای نویسندگان محفوظ می باشد.

فهرست

کلیات

۵	تحولات اجتماعی و تغییر نگرش به زنان در ایران
۶	داستان و داستان‌نویسی
۱۰	رئالیسم
۱۲	فمینیسم
۱۴	مشروطه
۱۸	نگاهی به وضعیت زنان قبل و بعد از انقلاب مشروطه
۲۰	موقعیت اجتماعی زنان در عهد پهلوی
۲۱	مکتب کرمانشاه
۲۳	ادبیات اقلیمی و روستایی

جایگاه «زن» در کتاب «شمس و طغرا» محمدباقر میرزا خسروی

۲۹	محمد باقر میرزا خسروی
۳۰	برخی از آثار محمدباقر میرزا خسروی
۳۱	روزگار خسروی
۳۱	برخی از ویژگی‌های سبک خسروی
۳۳	خلاصه رمان «شمس و طغرا»
۳۴	زنان در کتاب «شمس و طغرا»
۳۶	مهم‌ترین مسائل و ویژگی‌های زنان در کتاب «شمس و طغرا»

جایگاه «زن» در آثار مهشید امیرشاهی

- ۴۹ مهشید امیرشاهی
۵۰ برخی از آثار مهشید امیرشاهی
۵۰ برخی از ویژگی‌های سبک امیرشاهی
۵۱ مسائل و ویژگی‌های زنان در داستان‌های مهشید امیرشاهی

جایگاه «زن» در آثار علی‌اشرف درویشیان

- ۶۱ علی‌اشرف درویشیان
۶۲ برخی از آثار علی‌اشرف درویشیان
۶۳ برخی از ویژگی‌های سبک علی‌اشرف درویشیان
۶۴ ویژگی‌های زنان در داستان‌های علی‌اشرف درویشیان

جایگاه «زن» در آثار منصور یاقوتی

- ۷۹ منصور یاقوتی
۸۰ برخی از آثار منصور یاقوتی
۸۱ برخی از ویژگی‌های سبک منصور یاقوتی
۸۲ ویژگی‌های زنان در داستان‌های منصور یاقوتی

جمع‌بندی

- ۹۹ دیدگاه‌های مشترک در کتاب‌های چهار نویسنده مورد مطالعه
۱۰۱ موارد اختلاف دیدگاه نویسندگان مورد مطالعه
۱۰۳ جمع‌بندی
۱۰۵ نتیجه‌گیری

پیشگفتار

نگارنده دوران نوجوانی را سپری می‌کرد که به واسطهٔ معلمی گرانقدر با کتاب «آبشوران» علی‌اشرف درویشیان آشنا شد. هر چند این کتاب از تیره‌روزی مردمی سخن می‌گفت که در گوشه و کنار رود آبشوران شهر کرمانشاه زندگی می‌کردند، اما در واقع بیانگر ظلم و بی‌عدالتی جامعهٔ آن زمان بود. در این کتاب ردپای «زنی» به چشم می‌خورد که بسیار مظلوم می‌نمود؛ او مادر نویسنده که ب‌خوبی سختی‌های زندگی آن «زن» و دلیل تحمل آن همه سختی و خشونت سؤال بی‌جواب به نعلبندی رسید که تا مدت‌ها ذهن نگارنده را به خود مشغول داشت. سال‌ها بعد یعنی در پایان دوره کارشناسی ارشد هنگامی که باید یک موضوع را انتخاب می‌کرد و دربارهٔ آن رساله‌ای می‌نوشت پس از رایزنی با استاد راهنما مقرر شد تا به بررسی جایگاه زن در آثار چهار نویسنده کرمانشاهی (حاج‌آق‌میرزا خسروی، مهشید امیرشاهی، علی‌اشرف درویشیان و منصور یاقوتی) بپردازد. در سرانجام این پژوهش بود که نگارنده توانست پاسخی برای سؤال قدیمی و بی‌جواب خود بیابد. نه تنها چرایی سختی زندگی زنان، بلکه چرایی تحمل خشونت‌ها و تیره‌روزی آنان به گونه‌ای بر وی آشکار شد و دریافت که تاریخ، جامعه و فرهنگ عمومی هرگز «زنان» را جدی تلقی نکرده و آن‌ها را در درجهٔ دوم اهمیت قرار داده‌اند. این تفکر در طی قرن‌ها چنان با قوت و ریشه‌دار در ذهن نگارنده دوانده که زنان خود نیز پذیرفته‌اند که موجوداتی ضعیف و بی‌دست و پا هستند که چاره‌ای جز فرمانبرداری و تسلیم در طول زندگانی نداشته و ندارند.

این کتاب که رهاورد همان پژوهش است خوانندگان را با تحولات و ویژگی‌های زنان از سال (۱۲۸۵) یعنی از عصر مشروطه تا پایان دورهٔ پهلوی (۱۳۵۷) آشنا می‌کند. در تدوین این مجموعه از آثار چهار نویسنده کرمانشاهی (خسروی، امیرشاهی، درویشیان و یاقوتی) استفاده شده که به دلیل فراوانی منابع از ذکر آن‌ها در این قسمت خودداری می‌نماید و خواننده مشتاق را به بخش منابع و مآخذ ارجاع می‌دهد. همین‌طور به دوستداران این مجموعه پیشنهاد می‌شود که خواندن کتاب را از فصل مربوط به آثار درویشیان و یاقوتی آغاز کنند و

سپس به سراغ سایر قسمت‌ها بروند. دلیل این کار نیز تصویرهایی است که این دو نویسنده از مردم عادی و زندگی واقعی ارائه داده‌اند. شاید خوانندگان بتوانند گوشه‌هایی از رنج‌ها و زندگی مادران خود را در تاریخ روشن این تصاویر بیابند.

کتاب حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده بوده که با استفاده از راهنمایی‌های آقای دکتر وحید مبارک در دانشگاه رازی تهیه و ارائه شده است. همین‌جا بر خود لازم می‌بیند که از همراهی دوستان عزیز خانم‌ها شیرین عزیزی مقدم، مریم حسینی و طاهره کولوندی تشکر نماید، و نیز مراتب قدردانی خود را از سرکار خانم فتانه خلیلی و جناب آقای داوود، کتابداران محترم دانشکده ادبیات و علوم انسانی به‌عمل آورده و از خداوند منان برای این عزیزان آرزوی سلامتی مسئلت نماید. در پایان از ناشر محترم سرکار خانم کرمی که صبر و متانت و امانت‌داری ایشان به‌راستی ستودنی است کمال تشکر را دارد.

ولله الحمد اولاً و آخراً

افسانه آهنگری

۱۳۹۷/۹/۹

مقدمه

به نام خدایی که توفیق از اوست

دل زنده را نور تحقیق از اوست

امروزه سخن گفتن دربارهٔ زنان و حقوق انسانی و اجتماعی آن‌ها امری بدیهی می‌نماید، اما در گذشته‌ها به همان دور در کشورمان زنان جایگاه برجسته‌ای نداشتند و سخن گفتن دربارهٔ آنان نیز مطلوب و مورد احترام نمی‌رسید. حوادث عصر مشروطه و هم‌زمانی آن با نهضت جهانی فمینیست‌ها (که راجع به رفع تبعیض از زنان و احقاق حقوق آنان در سراسر دنیا در تلاش بودند)، آشنایی ایرانیان با مفهوم نانوتن و سایر عوامل تأثیرگذار از این قبیل باعث به وجود آمدن نگاهی نو نسبت به «زنان» گردید. از آن پس وجوه مختلف زندگی زنان مورد توجه صاحبان قلم و اندیشه قرار گرفت و نویسندگانی بر اساس درک و دریافت خود به بیان سایه‌روشن‌های زندگی زنان پرداخت.

در همین ایام (عصر مشروطه) خطه غرب کشور یعنی بن نویسنده «رمان تاریخی» یعنی محمدباقر میرزا خسروی را در دامن خویش پروراند. خدای این رمان سه گانه «شمس و طغرا» ضمن پرداختن به اوضاع اجتماعی ایران در لفافهٔ داستانی که در عهد مغول اتفاق می‌افتد، خواسته و ناخواسته گوشه‌هایی از اعتقادات، باورها و زندگی زنان عهد قاجار را گزارش می‌کند. علی‌رغم آن که خسروی نگاهی سنتی به زنان جامعه‌اش دارد، اما در هر حال از یک‌سوی و زندگی کسالت‌بار زنان در چهاردیواری محدود خانه سخن می‌گوید و نشان می‌دهد که زنان چگونه با حسرت از مردان و توانایی‌ها و زندگی متنوع آن‌ها یاد می‌کنند.

چند دهه پس از روزگار محمدباقر میرزا خسروی، نویسنده دیگری در کرمانشاه دیده به جهان می‌گشاید. او که خود یک «زن» است نگاهی به دور از هرگونه تعصب و جانبداری به زندگی زنان به‌ویژه زنان طبقه اشراف (که خود به این طبقه تعلق دارد) می‌اندازد. مهشید امیرشاهی با

نگاه زنانه و نیز طنزپردازی (که از ویژگی‌های برجسته سبک اوست) زندگی زنان را در عهد پهلوی به تصویر می‌کشد. امیرشاهی با داستان‌هایش این فرصت را به خواننده کتاب حاضر می‌دهد تا به تفاوت جایگاه اجتماعی زنان در دوره قاجار و پهلوی بپردازد.

علی‌اشرف درویشیان و منصور یاقوتی دو نویسنده برخاسته از غرب کشور هستند که با فاصله زمانی اندکی از یکدیگر پا به عرصه نویسندگی نهادند. سبک نگارش آن‌ها واقع‌گرایانه (رنالیسم) است و از نویسندگان مکتب داستان نویسی کرمانشاه به شمار می‌آیند. آن‌ها کوشیده‌اند تا واقعیت‌های تلخ جامعه را در عهد پهلوی در داستان‌های خود به نمایش بگذارند. این دو نویسنده به صورت ناخواسته در خلال آثارشان به بیان گوشه‌هایی از زندگانی «زنان» پرداخته و از این طریق اطلاعات ارزشمندی در مورد زنان روستایی و شهری منطقه کشور به‌ویژه استان کرمانشاه در اختیار خوانندگان خود قرار داده‌اند. آن‌ها نشان دادند که زنان قربانیان اصلی فقر و خشونت حاصل از بی‌التی‌های جامعه عصر پهلوی بوده‌اند.

کتاب حاضر دربردارنده سیر تحول زندگی زنان از عصر مشروطه (۱۲۸۵) تا پایان روزگار پهلوی (۱۳۵۷) است. نگارنده سعی کرده تا با تحلیل و واکاوی آثار این چهار نویسنده دیدگاه‌های مشترک و وجوه اختلاف آنان، دریابد تا جایگاه انسانی و اجتماعی زنان را در این آثار و در جامعه‌ای که این آثار در دل آن به‌وجود آمده است، تبیین و مشخص نماید.